

TRADICIJSKO ODIJEVANJE URBANE DALMACIJE

Gradovi srednje Dalmacije: Split, Trogir, Kaštela, Hvar, kao i Korčula i Orebić, baštine tradicijsku odjeću koja se, iako pripada urbanim sredinama, smatra narodnom nošnjom. Narodna nošnja je tradicijski način odijevanja koji se kroz duže vremensko razdoblje koristi na određenom geografskom području, a određuju je karakteristični odjevni predmeti, vrste materijala, boje, vezovi, ukrasi i nakit. Činjenica da se tradicijski stil odijevanja u spomenutim gradovima održao do početka 20. st., bez obzira na vanjske utjecaje, proširuje pojam narodne nošnje sa seoskih i na gradske sredine.

Nošnje spomenutog područja pripadaju jadranskoj etnografskoj zoni, točnije njenom građanskom tipu. U biti je ova nošnja zakašnjeli oblik odijevanja zapadne Europe, koja je do naših priobalnih i otočkih mjesta došla dijelom i s istoka, zahvaljujući pomorskim i trgovačkim vezama sa zemljama Mediterana.

Ključne riječi: tradicijsko odijevanje; Split; Hvar, Kaštela; Trogir; Orebić; Korčula

Odijevanje je bitna sastavnica čovjekovog života i povijesnog razvoja. Od trenutka kada se čovjek uspravio pa do danas, odijelo se razvija i mijenja shodno umnom razvoju čovjeka, njegovim sposobnostima i materijalnim mogućnostima. Tijekom povijesnih mijena odijelo se raslojava na odjeću bogatih i siromašnih, te postaje statusni simbol pojedinca. Najčešće se odjeća bogatih ne razlikuje od one siromašnih po stilskim karakteristikama, već po raskoši i kvaliteti materijala i ukrasa. Kroz povijest odijelo prati odrednice stilova u umjetnosti. Na primjer, odijelo gotike, u skladu s općim karakteristikama težnje prema izduženom i uzvišenom, ima žensku kapu na tuljak koja visoko strši na glavi. Kapa u renesansi postaje kraća, plice pokriva glavu i raskošno dopunjava bogatu frizuru.

Odijevanje se razlikuje i shodno geografskom položaju, klimatskim uvjetima i gospodarskom stupnju razvoja određenih područja. Postupno, kroz povijest, odijevanje se razlikuje i prema nacionalnoj pripadnosti određenih skupina ljudi - naroda. Na taj način odijevanje, kao kulturna baština, postaje i značajna odrednica nacionalnog i kulturnog identiteta pojedinog naroda.

Odijevanje spada u nematerijalnu kulturnu i narodnu baštinu. Odijelo se svakodnevnom upotrebom troši, uništava i brzo zamjenjuje drugim predmetima, pa je stoga i najslabije sačuvan oblik kulturne baštine.

Način odijevanja u pojedinim povijesnim razdobljima na određenom geografskom području naziva se modom - stilom odijevanja. Što je to u odijevanju moda, a što je to narodna nošnja?

Narodna nošnja je specifični način odijevanja određene skupine ljudi na posebnom geografskom području, koji se njeguje u dužem vremenskom razdoblju, poštujući posebnosti materijala i izrade, ukrašavanja i nošenja odjeće. Najčešće se pojam narodne nošnje veže za seoske sredine i izolirane etno - skupine ljudi na pojedinim područjima, koje, kroz duže vremenske razdoblje, tradicijski njeguju svoj stil odijevanja.

Gdje su tu dodirne točke, a gdje razlike u određivanju pojma mode, odnosno narodne nošnje? Je li i nošnja kao stil odijevanja moda? Nije li moda kao stil odijevanja - nošnja? Ovim bi se pitanjem možda trebalo pozabaviti. No, to ćemo ostaviti stručnjacima.

Možemo razmišljati o međusobnim utjecajima mode na narodnu nošnju i narodne nošnje na modu, čega smo i danas živi svjedoci. Ovi utjecaji zavise o mnogočemu, isto kao i proces napuštanja narodne nošnje. Geografski položaj i prometna povezanost određenog mjesta s većim centrima presudni su kod primanja stranih utjecanja, kao i za proces urbanizacije sela, što je konačno dovelo do napuštanja narodne nošnje kao jedinstvenog načina odijevanja. Proces urbanizacije tekao je različito u pojedinim područjima. Što je naselje bilo bolje povezano s gradom, primalo je više utjecaja, odnosno ranije je napuštalo tradicijski način odijevanja. Generalno gledajući, proces urbanizacije počeo je sredinom 19. st., a završio je početkom 20. st., najkasnije do Drugog svjetskog rata. Kroz taj je proces došlo do napuštanja tradicijskog načina odijevanja i usvajanja građanskog stila odijevanja. Koncentracijom teme na jadransku etnografsku zonu, koja obuhvaća obalni dio i sve otoke Hrvatske, od Istre do Konavala, nailazimo na pojam **građanske nošnje**. Pojam gradski plesovi i građanska nošnja najuže se veže za srednju Dalmaciju. Gradovi kao što su Split, Korčula, Hvar, Trogir sve do početka 20. st. njeguju građanski stil odijevanja, koji, unatoč svom nazivu, ima elemente tradicijskog odijevanja i može se smatrati nošnjom.

Građanski stil odijevanja je nastao kao zakašnjeli oblik europske mode 19. st., a rezultat je prometne otvorenosti utjecajima Istoka i Zapada, kao i određene tradicijske upućenosti na svoju baštinu. Pomorstvo i trgovina, te upućenost muškog dijela stanovništva na plovidbu morima, otvaralo je vrata europskim utjecajima, mogućnostima nabave materijala za izradu odjeće i obuće, gotovih odjevnih predmeta, a posebno nabavi nakita, ukrasa i slično. U procesu asimilacije prekomorskih utjecaja posebnu je ulogu odigrala Venecija, koja je stoljećima suvereno vladala ovim područjima. Vinko Pribojević, učeni dominikanac, u svojem je govoru „O podrijetlu i zgodama Slavena“, održanom u Hvaru 1525. g., zabilježio da su Hvarani veoma

kulturni ljudi koji se odijevaju prema običajima u Europi. Venecija, kao pomorska velesila, uvelike je diktirala i ukus svojih provincija. Način asimilacije tih utjecaja je različit u različitim sredinama, ali je u principu uvijek bio selektivan.

Lokalne su sredine najbrže prihvatile uvoz gotovih materijala iz Venecije, ali su stilske karakteristike odijevanja u pravilu prilagođavali svom ukusu, usklađujući ih sa svojom tradicijskom odjećom, i konačno, sa svojim materijalnim mogućnostima. Na neki su način najčešće prihvatili određene boje koje su bile svojevrsni znak Venecije, a to su četiri osnovne komplementarne boje: crvena, plava, žuta i zelena. Osvrnemo li se na boje tipične za jadransku etno - zonu uočiti ćemo da, pored osnovnih boja prirodnih materijala (vune, lana, pamučnih tkanina) tj. smeđe i bijele, u ovim područjima dominiraju upravo plava, crvena i zelena boja. Žuta se, u svim svojim nijansama, pojavljuje kao zlatovez ili u ukrasnim dijelovima odjeće (pregače, marame i slično). Plava je boja osnovne odjeće, kod muškaraca: hlače, haljaci, prsluci, „koporani“ i sl., kod žena: suknje, „kotole“, „pandili“, „suknje na kase“. Ovi isti odjevni predmeti krajem 18. st., pod utjecajem španjolske protureformacije, postaju crni i takvi se zadržavaju najduže u urbanom dijelu srednje Dalmacije (Split, Trogir, Kaštela). Kao najveći grad u Dalmaciji i središte regije, Split je narodnu nošnju najduže zadržao, sve do početka 20. st. Taj svojevrsni fenomen zadržavanja tradicijskog odijevanja u urbanom području daje nam za pravo da taj, građanski stil odijevanja s pravom podvedemo pod pojam „narodne nošnje“.

Građansko tradicijsko odijevanje urbane Dalmacije svakako je zakašnjeli oblik mode zapadne Europe, ali je i spoj utjecaja Zapada s utjecajima Istoka, i onog iz neposrednog zaleđa, Dalmatinske zagore. Svi se ovi utjecaji mogu generalno selektirati i svesti pod neke „zajedničke nazivnike“. Utjecaj sa Zapada očituje se u stilu - kroju muškog i ženskog odijela, te izboru materijala koji su se uglavnom kupovali u prekomorskim zemljama. Zatim se očituje u odabiru osnovnih boja odjeće, te konačno u nakitu, maramama, čipkama, šesirima i mnogim drugim sitnicama koje su se mahom uvezile. Sve se ovo odnosi većinom na žensku odjeću. Muška je odjeća bila više pod utjecajem Istoka i dinarskog zaleđa. Utjecaj Istoka u muškom odijevanju najočitiji je u tipu hlača do ispod koljena - „brageše“, koje su se u različitim oblicima sačuvale u Dubrovniku i oko njega (hlače s turom), te na Hvaru i Krku. Dugi „pas“ - „pos“ od raznih svilenih, pamučnih i vunelih tkanina najčešće na okomite pruge, vuče također korijene s Istoka. Karakteristična plitka crvena kapa koja se pojavljuje u većini dalmatinskih gradova, u istim ili sličnim oblicima, neposredni je utjecaj dinarskog načina odijevanja. Na mušku je odjeću ipak najviše utjecao tzv. „mornarski stil“, odnosno odjeća koju su nosili mornari. Tip hlača „na mornarsku“ je moguće bio najpraktičniji, pa stoga i najrašireniji. Lako je uočiti da se građanski stil odijevanja, po podrijetlu utjecaja, bitno razlikovao u muškom odijevanju u odnosu na ženski. Dok je žensko odijelo bilo pod utjecajem mode Zapada, muško je bilo više pod utjecajem Istoka i seoskog zaleđa. Bilo bi stoga očekivati da se u paru osjeća određena stilska neujednačenost između muškog i ženskog odijela. To, međutim, nije slučaj. Dovoljno je pogledati splitsku tradicijsku

odjeću koja odaje dojam savršene usklađenosti muške i ženske odjeće, što potvrđuje već izneseno mišljenje da su se vanjski utjecaji selektivno prihvaćali, i uklapali u postojeće tradicijske oblike s puno stila i ukusa.

Na taj smo način dobili veoma elegantne nošnje Splita, Trogira, Kaštela, Korčule i Hvara. Nošnje, koje su po kroju stilski gotovo ujednačene, ali su po vrsti materijala, načinu ukrašavanja i nošenja odjeće svaka za sebe posebna i autentična.

Tradicijska odjeća Splita

U gradu Splitu sve do početka 20. st. uočavaju se dva tipa odjeće. Svečana splitska nošnja veoma je karakteristična i jako elegantna. Nošnja splitskog predgrađa, koji je i početkom 20. st. bio više težački dio grada, jednostavnija je i siromašnija i po vrsti materijala i po vrsti odjevnih predmeta.

Svakodnevna odjeća Splitski sastojala se od jednostavne vunene suknje „brnice“, šivane od domaćeg vunenog materijala modre boje, koja se kod kuće slagala u uske vodoravne nabore. Nosila se na bijelu košulju od tele ili žutice. Košulja je imala ušiveni okovratnik s otvorom do sredine prsiju i široke rukave stisnute u zapešću, kakve su se nosile od vremena renesanse. Na košulju se nosio prsluk. Uski prsluk od vunene tkanine (smeđe, crne, modre ili crvene boje) sezao je do struka.

Svečana ženska odjeća sastojala se od bogato pobrane crne suknje od teške svile, brokata ili satena. Kratki haljetak „kurtin“ šivao se od istog materijala, a nosio se na uski prsluk „korpet“, najčešće od crvene ili modre čohe, domaćeg vunenog platna ili damasta. Ispod izreza „korpeta“ vidio se tzv. „peturin“ - umetak od crvene čohe ukrašen ukrasnim botunima. Najznačajniji i najljepši dio ženske odjeće je „traversa“ - pregača sa bogatim „fjokom“ (mašnom) straga. Pregača se šivala od uvezenih materijala: brokata, svile, satena sa utisnutim uzorkom. „Traversa“ se bogato ukrašavala raznovrsnim pozamanterijskim vrpčama, čipkama i perlicama. Bogatstvo i ljepota svake pojedine „traverse“ bila je odraz maštovitosti i ukusa njene vlasnice. Oko vrata nosila se tzv. „berta“ - svilena marama koja se bogato prebacivala preko ramena i zaticala o pojas ili se uz „traversu“ pričvršćivala brošem - „puntapetom“. „Berta“ se ručno ukrašavala zlatovezom florealnih oblika ili vezla raznobojnim svilenim koncem. Nosio se i tzv. „zlatni šudar“ - svilena četvrtasta marama složena na trokut, izvezena zlatovezom, koja se prebacivala oko vrata.

Svečana muška odjeća sastoji se od dugih uskih hlača, koje se o pasu stežu dugim crvenim pojasom od vunene ili svilene tkanine. Nose se na tipičnu renesansnu košulju ušivenog okovratnika, širokih rukava stisnutih uz zapešće. Haljetak - „krožet“ šivan je, kao i hlače, od finije crne vunene tkanine. Imao je ušiveni okovratnik. Bio je na rubovima ukrašen crnom pozamanterijskom vrpcom. Zakopčavao se tzv. „alamarima“ - rukom pletenim ukrasnim svilenim alkama. Na glavi se nosila plitka crvenkapa od čohe s karakterističnim zvrkom i resicom na zatiljku.

Splitska nošnja na staroj razglednici

Nošnja Splita

Nošnja Trogira

Svečana nošnja Trogira

Tradicijska odjeća Trogira

Svečana nošnja Trogira stilski je identična splitskoj, pogotovo muška. Ženske nose crni svileni „pandil“ - suknju na kratki haljetak - „sakatel“ od istog materijala. Bogato ukrašena „traverša“ ima gornji dio malo drugačijeg kroja, ali je kao i u Splitu zajedno s „fjokom“, najraskošniji dio odjeće.

Tradicijska odjeća Kaštela

Tradicijska odjeća Kaštela još je jedan oblik istog tipa odjeće Splita i Trogira. Novijim sondiranjem terena, koji je izvršila Marica Tadin iz Kaštel - Lukšića pronađeni su veoma fini dijelovi ove nošnje. Suknja - „pandil“ od domaćeg vunenog platna složena u sitne vodoravne „pjetice“, u svojoj rustičnijoj varijanti ima crveni tkani ukras na dnu. Ovakav „pandil“ je obično obojen u modro, a pojavljuje se još i u prirodnoj bijeloj boji. Na njega se najčešće nosi crveni vuneni prsluk. Svečaniji „pandil“ šivao se od crnog ili modrog svilenog materijala, ili brokata, od kojeg se šije i uski kratki haljetak. Na ovu se podlogu nosi raskošna „traversa“ sa maramom oko vrata i „fjok“ straga. Gornji dio „travrese“ je bogato ukrašen zlatovezom. Ovo je svečanija varijanta kaštelanske nošnje. Ukras kaštelanske ženske nošnje je britva koja se nosi zatakuta o struk. Ovaj nožić je od svoje utilitarne funkcije pri radu u kući i polju dobio značaj ukrasa i oznaku udate žene. Kaštelanke na dolično ukrašenom oglavlju, pored trepetljike i ukrasnih igala, nose još i bijeli ili roza veo - „veletu“. Muška je odjeća gotovo identična splitskoj i trogirskoj, s tom razlikom da Kaštelani nose „pas“ boje ciklame.

Tradicijska odjeća Korčule

Tradicijska odjeća s Korčule ima dva oblika. Onaj dnevni oblik nešto je rustičniji od karakteristične odjeće u Splitu, npr. djevojke nose tzv. „pandil na kase“ - suknju s poramenicama od domaćeg vunenog sukna, prirodne smeđe boje. Suknja se o struku stiska šarenim vezenim pojasom - „kanicom“. O pasu se nosi uredno složena maramica - „obrusac“. Ova se suknja nosi na bijelu košulju. Prema prikazu sa starih slika (Arsenović iz druge polovice 19. st.), ovakav „pandil“ je bio bijele boje. Ova kombinacija, koja se smatra ljetnim oblikom nošnje, na žalost je potpuno zaboravljena na Korčuli.

Svečaniji oblik korčulanske nošnje, tzv. „srednja“ nošnja, ima pobranu modru suknju i kratki svileni haljetak - „haj“, koji se nosi na bijelu košulju. Korčulanke su uz ovu nošnju na glavi nosile uvezeni plitki venecijanski šeširić - „klobuk“.

Muškarci su nosili duge modre ili crne „gaće“ - hlače šivane po mornarsku. Hlače su se o struku pridržavale širokim crvenim ili crnim „pasom“. Na tipičnu bijelu košulju nosio se prsluk do struka.

Originalna nošnja Kaštela

Oblici kaštelanske nošnje

Nošnja otoka Korčule - folklorna primjena nošnje, F.D. Šaltin - Hvar

Svečana korčulanska nošnja

Nošnja Orebića

Tradicijska odjeća Orebića

Tradicijska odjeća Orebića je specifičan oblik urbane odjeće. Orebić je grad kapetana i pomoraca. S tim u vezi je i ženska odjeća odraz uvoza iz dalekih zemalja. Suknja - „pandil“ - šivana je od modre čohе, koja na dnu ima širok pojas crvene čohе i jedan dio od žute. Crvena čoha bila je najskuplji dio odjeće. Najčešće se, prema visini crvenog dijela suknje, mjerila imovinska snaga obitelji iz koje djevojka potječe. Kratki uski haljetak šivan je najčešće od šarene sirove svile uvezene iz Kine. Bogat nakit, rukavice, nojevo perje, plitki šeširići, lepeze, dodaci su koje je bilo moguće nabaviti samo plovidbom u daleke, u to vrijeme egzotične krajeve.

Tradicijska odjeća Hvara

Tradicijska odjeća otoka Hvara poznata nam je iz druge polovice 19. st., iz kojeg potječu i originalni oblici gore spominjanih nošnji. To je vrijeme do kojeg su se na Hvaru zadržali tradicijski oblici odijevanja, nakon čega je prevladalo čisto građansko odijelo, prvo kod muškaraca, a onda i kod žena. Odjeću Hvarana također prepoznajemo u dva oblika. To je ona svečana i tzv. „odjeća di mezza festa“ - polusvečana odjeća.

Ženska odjeća na Hvaru, za razliku od drugih urbanih središta srednje Dalmacije nije preuzela obaveznu crnu podlogu. Ženska je odjeća, šivana od laganih vunениh ili pamučnih materijala, uglavnom bila modre, zelene, narančaste, crvene ili ljubičaste boje. Suknje su bile jednobojne ili na sitne uzorke (točkice, jagodice, cvjetice ili prugice). Haljeci su mogli biti od istog materijala i uzorka kao i suknja, ili pak dezerinirani spomenutim uzorcima. „Travese“ - pregače su bile od svilenih ili brokatnih materijala živih boja, te se, osim s uskim pozamanterijskim trakama na dnu, nisu ukrašavale kao u Splitu, Trogiru ili Kaštelima.

Ženska odjeća „di mezza festa“ služila je za dnevne, polusvečane prilike. Na široko pobranu suknju „fušton“ nosila se pamučna ili svilena pregača. Košulja se na prsima, orukavlju i oko vrata ukrašavala sitnim faldicama i bijelom kukičanom ili kupljenom čipkom. Na košulju se nosio uski „jelek“ - prsluk do struka u nekoliko oblika. Najstariji oblik je onaj vezan sprijeda ukriženom pozamanterijskom trakom. Muška je odjeća zadržala kratke gaće - hlače do sredina lista. Hlače su se na bijelu košulju pridržavale širokim „posom“ od vunene ili pamučne tkanine, koja je najčešće imala okomite pruge. Na glavi se nosila tzv. „vela berita“ - duga vunena kapa s tuljcem koji visi do lijevog ramena. Ova „levantinska berita“ vuče podrijetlo s Istoka. „Berita“ je služila umjesto džepa ili novčanika. U nju se spremao novac ili duhan. „Vela berita“ se zamatanjem iznad čela mogla skratiti i tako postati „mala berita“.

Svečana ženska odjeća ima bogatu suknju - „kotulu“, širokih vodoravnih nabora. Na nju se nosio haljetak - „kamižola“, koja ima nekoliko karakterističnih oblika, zavisno o vrsti leđnog završetka. „Kamižola“ u pravilu ima rukave „na paršut“, kao i sve ostale spomenute nošnje, veoma je strukirana i bogatim leđnim

Originalni primjerci hvarske polusvećane nošnje

Svi oblici hvarske tradicijske nošnje

Svećana hvarska nošnja

Hvarska nošnja "di mezza festa"

završecima seže do početka bokova. Najčešći oblik lednog završetka je špicasti, tzv. „na motiku“, koji je po sredini leđa ukrašen „fjokom“ u struku. Ako su suknja i „kamižola“ bile od istog materijala, onda je to bio tzv. „abido“ - odijelo. „Travesa“ od svilenog materijala nosila se ispod „kamižole“, ali je ova odjeća mogla biti i bez nje.

U svečanijoj varijanti muške nošnje, „gaće“ su mogle sezati do sredine lista, ili su bile duge, kroja „po mornarsku“ - tj. s dva rasporka na struku. Također su se pridržavale pojansom i nosile se na bijelu košulju. Iznad košulje nosila se kratka jakna, „kamižola“, dužine do početka bokova, s ušivenim okovratnikom. Najčešće su ova odijela bila šivana od vunenog ili pamučnog platna modre boje.

Hvarska je nošnja, za razliku građanskih nošnji urbane Dalmacije, zadržala izvjesnu polikromnost i šarovitost, te raznolikošću oblika „kamižole“ davala više mogućnosti različitosti, u kojem je svaka žena mogla dokazati svoj ukus i svoju maštovitost. U muškoj je pak odjeći s tipičnim „gaćama“ i „velom beritom“ nekako čak bliža pojmu „narodna nošnja“ u odnosu na sve druge muške nošnje Dalmacije, od kojih se jedina potpuno razlikuje.

Nakit

Nakit je na ovim područjima oduvijek bio veoma važna sastavnica odijevanja. Svaka je djevojka u Dalmaciji morala imati određeni nakit, koji je bio dio njene djevojačke opreme - „dote“ (miraza). Zbog opreme, koja nije bila uopće jeftina, prodavao se i dio imetka, jer djevojka bez opreme nije bila kandidat za udaju. Jedna ženska usta u kući više bila su veliko opterećenje za obitelj i stoga se puno ulagalo upravo u pripremanje djevojke za udaju.

Obavezni dio nakita bile su zlatne ili pozlaćene naušnice s koraljem, dragim ili poludragim kamenjem, te raskošni broš - „puntapet“ s biserima i raznim kamenjem u nekoliko oblika: „formo“, „frecija“, „stela“. Veliki zlatni lanac: „kordun“ s privjeskom ili bez njega, „kadinela“ („kanijela“), a tek veoma rijetko koraljne i biserne ogrlice. Naušnice - „rećine“ s tri do pet privjesaka raznih oblika s koraljima, biserima, te dragim i poludragim kamenjem, ili tipične „splitske“ naušnice na košaricu ili lađicu. U Splitu, Trogiru i Kaštelima lijepo počesljanu kosu ukrašavalo se s trepetljikom - „trepećalom“, „tramantom“. Trepetljika je zlatna igla s tri kraka na opružicu, često na vrhu ukrašena biserima. Odjeća i ogrlice ukrašavale su se takozvanim „peružinima“ - filigranski izrađenim zlatnim kuglicama.

Muškarci su ponekad na lijevom uhu nosili malu zlatnu naušnicu - „veretu“, a kasnije pod utjecajem Istoka i tzv. „moretinu“.

Literatura:

BEZIĆ BOŽANIĆ, Nevenka, Nekoliko podataka o odijevanju Hvarana u 16. st., *Hvarski zbornik* 6/1978., 63.

BEZIĆ BOŽANIĆ, Nevenka, Nekoliko podataka o dotama u Starom Gradu na Hvaru, *Ethnografica Dalmatica*, 1/1992., Split.

DUBOKOVIĆ NADALINI, Niko, *Pokušaj rekonstrukcije načina oblačenja na otoku Hvaru*, Publikacija Historijskog arhiva Hvar, broj 1/1955.

DUBOKOVIĆ NADALINI, Niko, Jedna udaja u XVIII st. u Jelsi gledana kroz prizmu nevjestina miraza, *Zapisi o zavičaju* V/1978., Jelsa.

KOLUMBIĆ, Mirjana, Tradicijski način odijevanja na otoku Hvaru, *Ethnologica Dalmatica* vol. 6/1996.

KOLUMBIĆ, Mirjana, Slike Ive Dulčića s prikazom hvarske nošnje, *Prilozi povijesti otoka Hvara* X/1997., Hvar, 187-209

VIDOVIĆ BEGONJA, Ilda, *Narodna nošnja Splita*, Zagreb, 1988.

BUBLE, Nikola, *Trogirska kvadrilja*, Trogir, 1998.

FAZINIĆ, Alena, *Narodna nošnja Korčule*, Zagreb, 1993.

TRADITIONAL COSTUME IN URBAN DALMATIA

Summary

The traditional style of clothing which was used over an extended period of time in certain geographical areas is called national costume. Clothing has been an identifying factor for man since the cave-dwelling times when he covered himself with animal skins. In truth, clothes do not make a man, but they do reveal something about him. In many cases clothes tell us which climatic area a person comes from, how he is placed economically, what his social status is, how much taste he has, what times and artistic style he belongs to, and often his ethnic origins.

The urban style of clothing described here is that of the towns of central Dalmatia: Split, Hvar, Kaštela and Trogir, also from Korčula and Orebić. It dates from the middle of the 19th century, and in most of the towns was preserved up to the Second World War. This region belongs to the Adriatic ethnographic zone within which clothing belongs to the urban style of dress. This urban style is a late version of European 19th century fashion, which came to these parts through maritime links and trading, and emanated from east and west. Quite often the clothes are stitched from imported materials, with decorative edgings, lace and various embellishments (jewellery, fans, hats and other decorative elements).

Venice had the greatest influence on how people dressed in this region, both in style and in the use of colour and decoration. Many influences, especially in menswear, came from the east, such as the knee breeches called "brageše" which emerged in Dubrovnik, Hvar and Krk, each place having its specific version. This was also the case for the long cylindrical headgear, known as the levantine cap, which was characteristic on Hvar. Also from the east was the long sash which held in the men's nautical style trousers and the white shirt with stitched collar and gathered cuffs which was worn in this region from renaissance times. The costumes of the region underwent an interesting linking of influences. Women's clothing was influenced by Venice and later by Spain in the Counter-Reformation, so it was more of the aristocratic, town type, whereas the men's was more influenced from the east or the Dalmatian hinterland (Split, Trogir, or Kaštela male dress with the characteristic red cap which differs very slightly different from place to place). This conjunction of urban and rural influences would lead one to expect a mismatch between male and female dress styles, but this was not so. On the contrary, the admixture of different influences created exceptional harmony in the costumes of this area. Even though the towns were open to outside influences through their overseas and mainland links, almost all of them took on those influences and modified them according to their own particular traditions and taste. That is how it came about that, in a relatively small geographical area, there were several really elegant town costumes which were very similar in style, and yet were individual and different from each other.